

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARGA TA'LIM-TARBIYA BERISHDA M. MONTESSORI METODIKASI

Urganch davlat pedagogika instituti

Pedagogika fakulteti

“Maktabgacha ta’lim va tabiiy fanlar” kafedrası

o‘qituvchi-stajori

Raximberganova Sohiba Jamol qizi

+998996280991

raximberganovasohiba68@gmail.com

Qodirova Surayyo Orinboy qizi

1-kurs magistr talabasi

Urganch davlat pedagogika instituti

+998936380430

qodirovasurayyo0430@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada M. Montessori metodikasining maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim-tarbiya berishda tutgan o‘rni va ahamiyati yoritilgan. Montessori usulining asosiy tamoyillari, bolalar rivojlanishiga ta'siri va O‘zbekiston ta'lim tizimidagi qo‘llanilishi haqida so‘z boradi.

Аннотация: В данной статье рассматривается роль и значение методики М. Монтессори в воспитании и обучении детей дошкольного возраста. Обсуждаются основные принципы методики Монтессори, её влияние на развитие детей и её применение в системе образования Узбекистана.

Annotation: This article highlights the importance and role of the M. Montessori methodology in educating and nurturing preschool children. It discusses the key principles of the Montessori method, its influence on child development, and its application in the educational system of Uzbekistan.

Kalit soʻzlar: Montessori usuli, mustaqil oʻqish, maktabgacha ta'lim, bolalar rivoji, pedagogika, Oʻzbekiston ta'lim tizimi.

Ключевые слова: Метод Монтессори, независимое обучение, дошкольное образование, развитие детей, педагогика, система образования Узбекистана.

Keywords: Montessori method, independent learning, preschool education, child development, pedagogy, Uzbekistan's educational system.

Zamonaviy pedagogikada har bir bola oʻz shaxsiy rivojlanish yoʻliga ega ekanligi va ta'lim-tarbiya jarayonida ularning shaxsiy qobiliyatlarini oshirishga koʻmaklashish zarurati katta ahamiyatga ega. Bu borada mashhur italyan pedagogi Mariya Montessori tomonidan ishlab chiqilgan pedagogik yondashuv hozirgi kunda maktabgacha ta'lim tizimida keng qoʻllanilmoqda. Montessori metodikasi bolalarning mustaqil ravishda ta'lim olishiga, ularning qiziqishlari va shaxsiy ehtiyojlarini hisobga olishga asoslangan¹.

Montessori usuli maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim-tarbiya berishda muhim boʻlgan mas'uliyat, mustaqillik va oʻzini oʻzi boshqarish koʻnikmalarini rivojlantirishga qaratilgan. Oʻzbekistonda ham maktabgacha ta'lim tizimi rivojlanishi bilan bir qatorda, zamonaviy pedagogik yondashuvlar keng qoʻllanilmoqda. Mariya Montessori metodikasi aynan shu jarayonning bir qismi sifatida katta ahamiyatga ega boʻlib, bolalar ta'lim-tarbiyasida innovatsion usul sifatida qadrlanmoqda.

Montessori metodikasining asosiy prinsiplari: Montessori metodikasi 1907-yilda Mariya Montessori tomonidan ishlab chiqilgan va zamonaviy pedagogikada oʻzining innovatsion yondashuvlari bilan keng tarqaldi. Ushbu metodika bir necha asosiy prinsiplar asosida ishlaydi:

1. Bola markazidagi yondashuv: Montessori metodikasi bolani ta'lim jarayonining markaziga qoʻyadi. Bu usulda har bir bola oʻz qobiliyati, qiziqishi va

¹ Montessori, M. (1964). The Montessori Method. New York: Schocken Books.

rivojlanish darajasiga qarab o'rganadi. Montessori usuliga ko'ra, ta'lim jarayoni bolalarning tabiiy rivojlanishiga ko'maklashishi va ularni majburlamasligi kerak.

2. Mustaqillikni rivojlantirish: Montessori metodikasi bolalarning mustaqil qaror qabul qilish va o'z harakatlarini o'zi boshqarish qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan. Tarbiyachilar bolalarga faoliyatda o'zlari tanlov qilishlariga imkon beradi. Bu usul bolalarda mustaqillik va mas'uliyat hissini rivojlantiradi.

3. Tayyor muhit yaratish: Montessori usulida o'quv muhitining o'rni juda muhim. Bolalarning faoliyatlarini muvaffaqiyatli amalga oshirishlari uchun maxsus tashkil etilgan muhit bo'lishi zarur. Bu muhitda bolalar turli ko'nikmalarni o'rganib, o'z qiziqishlari va ehtiyojlariga mos ravishda rivojlanishadi. Masalan, Montessori sinflarida bolalarga turli materiallar bilan mustaqil ishlash imkoniyatlari yaratiladi.

4. Sensor ta'lim: Montessori usulida sensor (sezgi) orqali ta'lim katta ahamiyatga ega. Bolalar turli predmetlar bilan ishlash orqali nafaqat yangi bilimlarni o'zlashtiradilar, balki ularning jismoniy va ruhiy rivojlanishi ham bir vaqtning o'zida ro'y beradi. Bu o'z navbatida bolalarda diqqatni jamlash, muammolarni hal qilish, va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

5. Tarbiyachining roli: Montessori usulida tarbiyachi faqat nazorat qiluvchi yoki bilim beruvchi emas, balki bolalarning o'z o'quv faoliyatida yordamlashuvchi va kuzatuvchi sifatida qatnashadi. Tarbiyachilar bolalarga muhitni tashkil qilishda va o'zlariga kerakli materiallarni topishda ko'maklashadi, lekin ularning faoliyatiga bevosita aralashmaydi.

Montessori metodikasining O'zbekiston maktabgacha ta'lim tizimidagi qo'llanilishi O'zbekistonda ta'lim-tarbiya tizimiga zamonaviy pedagogik yondashuvlar joriy etilishi mamlakatning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mariya Montessori metodikasi ham O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimida keng qo'llanilib, ko'pgina davlat va xususiy bolalar bog'chalarida tatbiq etilmoqda. Maktabgacha ta'lim vazirligi tomonidan

bu uslub bolalarning shaxsiy rivojlanishiga, ularning qobiliyatlarini ochib berishga katta yordam berishi tan olingan.²

O'zbekistonda Montessori metodikasi asosida ishlab chiqilgan bog'chalar bolalarning o'ziga xos rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ular o'z qobiliyatlariga mos ravishda faoliyatlarni mustaqil tanlaydilar, mustaqil o'rganishadi va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Bu metodika bolalarning tabiiy rivojlanishiga imkon yaratadi va ularda ijodkorlik, tashabbuskorlikni rivojlantirishga xizmat qiladi. Montessori metodikasining ijobiy va salbiy tomonlari

Ijobiy tomonlar:

1. Shaxsiy rivojlanish: Montessori metodikasi bolalarning individual qobiliyatlarini hisobga olgan holda ularga rivojlanish imkoniyatini beradi. Bu yondashuv bolalarning qiziqishlari va ehtiyojlariga mos keladi.
2. Mustaqillikni rivojlantirish: Bolalar mustaqil fikrlash, qaror qabul qilish va o'z faoliyatini boshqarish ko'nikmalariga ega bo'ladilar. Bu esa ularda mas'uliyatli va tashabbuskor shaxs sifatida shakllanishga yordam beradi.
3. Ijodiylik: Montessori metodikasi orqali bolalar ijodkorlik va o'ziga ishonchni rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'ladilar, bu ularning keyingi hayotida ham muhim ahamiyatga ega.

Salbiy tomonlar:

1. Qimmatli moddiy baza talabi: Montessori usulini to'laqonli amalga oshirish uchun maxsus tayyorlangan materiallar, moslashtirilgan muhit talab etiladi. Bu esa barcha ta'lim muassasalarida ushbu uslubni keng joriy qilishda qiyinchilik tug'dirishi mumkin.

² Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti. (2020). Maktabgacha ta'lim metodikalari: Nazariy va amaliy asoslar. Toshkent: TDPU nashriyoti.

2. Metodik yondashuvning murakkabligi: Montessori usuli barcha bolalar uchun bir xil samarali bo'lishi mumkin emas. Ba'zi bolalar uchun ko'proq rahbarlik yoki yo'naltirish zarur bo'lishi mumkin.

3. Tarbiyachilar uchun yuqori malaka talabi: Montessori uslubini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun tarbiyachilar yuqori malakaga ega bo'lishlari va mazkur metodikani chuqur o'rganishlari kerak. Bu tarbiyachilar uchun qo'shimcha ta'lim va tayyorgarlik talab qiladi.

Mariya Montessori metodikasi bugungi kunda zamonaviy ta'lim-tarbiya tizimida muhim ahamiyat kasb etadi. Uning bolalarning mustaqillik, ijodiylik va shaxsiy rivojlanishiga qaratilgan yondashuvlari pedagogik amaliyotda keng qo'llanilmoqda. O'zbekistonda ham maktabgacha ta'lim tizimida Montessori metodikasining joriy qilinishi bolalarning o'z qobiliyatlarini namoyon qilishiga imkon yaratmoqda. Bu metodika ta'lim sifatini oshirish va bolalarning o'qish, ijodiy va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, Montessori metodikasining muvaffaqiyatli joriy qilinishi uchun moddiy-texnik baza va tarbiyachilarning malakasi masalalari ham hal qilinishi lozim. O'zbekistonda maktabgacha ta'lim sohasida olib borilayotgan islohotlar doirasida zamonaviy pedagogik metodlar keng joriy etilmoqda.³

Xususan, Mariya Montessori metodikasining O'zbekiston ta'lim tizimiga tatbiq etilishi ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda maktabgacha ta'limni rivojlantirish bo'yicha quyidagi yutuqlarga erishildi⁴:

1. Montessori metodikasiga ixtisoslashgan bolalar bog'chalari ochilishi: Toshkent va boshqa viloyatlarda bir nechta davlat va xususiy bolalar bog'chalari Montessori metodikasi asosida faoliyat yuritmoqda. Bu bog'chalarda bolalar o'z

³ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev. (2017). Ta'lim-tarbiya va ilm-fan rivoji mamlakat taraqqiyotining kafolatidir. O'zbekiston matbuot agentligi.

⁴ Yo'ldosheva, Z. T. (2019). Maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirishda zamonaviy pedagogik metodlar. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.

qiziqishlariga qarab faoliyat yuritishlari, ijodiy o'rganishlari va rivojlanishlari uchun barcha sharoitlar yaratilgan.

2. Tarbiyachilarning malakasini oshirish dasturlari: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi tomonidan tarbiyachilar va pedagoglar uchun zamonaviy metodik yondashuvlar, jumladan Montessori usuli bo'yicha maxsus malaka oshirish kurslari tashkil etilmoqda. Bu esa pedagoglarning zamonaviy ta'lim talablariga moslashishiga ko'maklashmoqda.

3. Moddiy-texnik bazani rivojlantirish: Montessori metodikasi bo'yicha ta'lim berilayotgan muassasalar uchun zarur bo'lgan maxsus jihoz va materiallar xarid qilinmoqda. Xususan, bolalar o'yinchoqlari, didaktik materiallar va uskunalar Montessori metodikasi talablariga muvofiq ravishda ta'minlanmoqda.

4. Ilmiy tadqiqotlar va tajribalar: O'zbekistondagi pedagogika oliy ta'lim muassasalarida Montessori metodikasining bolalar rivojlanishiga ta'siri bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Ushbu tadqiqotlar natijalari metodikaning O'zbekiston sharoitida qanday qo'llanilishi mumkinligini yanada chuqurroq o'rganish va rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

5. Ota-onalar bilan ishlash: Montessori metodikasining muvaffaqiyatli qo'llanilishi uchun ota-onalar ham bu jarayonga faol jalb etilmoqda. Maktabgacha ta'lim muassasalarida ota-onalarga Montessori usuli haqida tushunchalar berilib, bolalarning rivojlanishida ularning hamkorligi ta'minlanmoqda.

Bu sa'y-harakatlar Montessori metodikasining O'zbekistonda⁵ muvaffaqiyatli joriy qilinishi va bolalar tarbiyasidagi yutuqlarning yanada oshishiga xizmat qiladi. Montessori usulini keng qo'llash bolalarning ijodkorlik salohiyatini oshirish, mustaqil fikrlash va mas'uliyat hissini rivojlantirishda muhim omil bo'lib qolmoqda.

⁵ O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi. (2022). O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimi va zamonaviy pedagogik yondashuvlar. Tashkent: O'zbekiston milliy matbuoti.

Xulosa

Montessori metodikasi bugungi kunda zamonaviy ta'lim-tarbiya tizimida muhim ahamiyat kasb etmoqda. O'zbekistonda bu uslubning joriy qilinishi bolalarning shaxsiy rivojlanishiga, ta'lim sifatini oshirishga va ijodkorlikni rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev⁶: Maktabgacha talim tizimini takomillashtirish orqali kelajak avlodning bilimdon, iqtidorli, va keng dunyoqarashli bo'lib yetishishiga mustahkam zamin yaratishimiz kerak"-deydi ozining Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz nomli kitobida. **M. Montessori metodikasi va O'zbekistonda davlat maktabgacha ta'lim tizimida qo'llash ustunliklari:** M. Montessori metodikasi bolalarning mustaqillik va ijodiy fikrlashini rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu yondashuv O'zbekiston davlat maktabgacha ta'lim tizimida qo'llanganda bir qator ijobiy natijalarga olib kelishi mumkin. Birinchidan, metodika bolalarning individual rivojlanishiga yo'naltirilgan. Har bir bola o'z qobiliyatlari va qiziqishlariga ko'ra ta'lim oladi, bu esa ularning o'z-o'zini anglashini va o'rganish jarayonini shaxsiylashtiradi. Ikkinchidan, Montessori muhitida bolalar mustaqil fikrlashga va ijodiy yechimlar topishga o'rganadi. Buning natijasida ular o'z fikrlarini erkin ifoda etish va yangi g'oyalarni ilgari surish qobiliyatini rivojlantiradilar. Shuningdek, metodika bolalar o'rtasida ijtimoiy ko'nikmalarni mustahkamlashga yordam beradi. Hamkorlikda ishlash, bir-birini tushunish va jamoaviy faoliyatda ishtirok etish ko'nikmalari bolalarning ijtimoiy hayotda muvaffaqiyatli bo'lishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Umuman olganda, M. Montessori metodikasi O'zbekiston maktabgacha ta'lim tizimida innovatsion va samarali yondashuv sifatida muhim ahamiyatga ega bo'lib, bolalarning allaqachon o'zgarayotgan jamiyatda muvaffaqiyatli rivojlanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Montessori, M. (1964). The Montessori Method. New York: Schocken Books.

⁶ Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz kitobidan Shavkat Mirziyoyev

2. Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti. (2020). Maktabgacha ta'lim metodikalari: Nazariy va amaliy asoslar. Toshkent: TDPU nashriyoti.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev. (2017). Ta'lim-tarbiya va ilm-fan rivoji mamlakat taraqqiyotining kafolatidir. O'zbekiston matbuot agentligi.
4. Yo'ldosheva, Z. T. (2019). Maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirishda zamonaviy pedagogik metodlar. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.
5. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi. (2022). O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimi va zamonaviy pedagogik yondashuvlar. Tashkent: O'zbekiston milliy matbuoti.